

Sisäfilettä ja lenkkimakkaraa

Mitä on laatujournalismi?

Laatulehden prototyyppi on saksankielinen sveitsiläislehti, jossa kaikki toimittajat ovat tohtoreita, ja jossa ei ole yhtään kuvaa, tuskin juuri otsikoita-kaan, mutta sitä enemmän tihkupetiitillä räntättyä syvää viisautta.

Mutta onko tuollainen laatujournalismia? Onko koskaan ollutkaan? Ehkä on, ehkä ei, se riippuu sisällöstä ja siitä, kuinka hyvin lehti onnistuu tehtäväänsään, mikä se sitten onkin. Yksin ulkonäkö ei tee journalismista laadukasta, mutta päinvastoin se voi toimia kahdellakin tavalla: liian ankeana se säilyttää pois mahdollisia lukijoita, eli vähentää luettavuutta, liian räikeänä vähentää uskottavuutta. Molemmissa tapauksissa laatu kärsii joltakin kulmaltaan.

Suomessa ei paljon puhuta laatujournalismista, ainakaan sillä nimellä. Puheenaihe ei taida olla muodissa. Laatujournalismille on kyllä määritelty, niin meillä kuin muuallakin, runsaasti tuttuja mittoja, joista ainakin osa on oikeastaan itsestäänselvyysiksi. Niitä löytyy minkä tahansa lehden periaatelinjoista tai toimitustyön ohjeista, eivätkä ne paljon poikkea toisistaan. Jokainen lehti ilmoittaa pyrkivänsä hyvään journalismiin. Huonolla kirjallisuudella on jopa oma seuransa, mutta huonolla journalismilla ei.

Laatujournalistin pitää olla rehellinen ja tarkka, jopa sillä hinnalla, että uutinen siitä vesittyy. Pitää olla ajan tasalla. Täytyy keskittyä erityisesti niihin asioihin, joita ei löydy muualta. Totta kai on kirjoitettava kelvollisesti, kiinnostavasti, hauskastikin ja yllättävästi. Snobbailua on syytä välttää. On otettava ja valittava kunnan kuvat ja grafiikka, taitettava tyylikkäästi. On oltava kriittinen, muttei sokeasti, eikä pelkästään kielteisesti. Lukijaa, katsojaa tai kuulijaa pitää palvella, neuvoa ja valistaa eikä hämmentää. Tai sitten säpsäyttää. Hänelle pitää jättää tilaa muodostaa itse oma mielipiteensä. Jutun luonnetta ei pidä päättää liian pitkälle etukäteen, vaan sen on muotouduttava eteen tulevien faktojen mukaan. On oltava avoin myös vastaväitteille. Jos vielä muistetaan vähäosaiset, vanhukset ja vähemmistöt yleisesti sekä jutun kohteen tunteet ja perhe erityisesti, ollaankin kai jo aika lähellä laatujournalismia.

Tämä saattaa kuulostaa vuorisaarnalta tai journalistin huoneentaululta, mutta ei kai se mitään haittaa. Kaikkia näitä ohjeita on tuskin pystytty noudattamaan maailmanhistorian yhdessäkään journalistisessa työssä, mutta yritystä on piisannut. Uskon, ehkä sinisilmäisesti, että suomalaisista toimittajista lähes kaikki pyrkivät tekemään hyvää journalismia, siis laatujournalismia. En

ole ainakaan tavannut yhtään kollegaa, joka olisi ilmoittanut yrittävänsä tehdä huonon jutun. Joku on sentään myöntänyt, ettei tainnut tällä kertaa ”saa-da oikein irti”.

Juuri tästä syystä – hyvää tarkoittavien pyrkimysten takia – useimpien meistä lienee vaikea sanoa, onko yksittäinen juttu laatujournalismia vai ei. Se tietysti näkyy, jos juttu on mennyt joltakin osin täysin pieleen, kuten aika usein käy. Rajan vetäminen ”ihan hyvän” jutun ja laatujutun välille on kuitenkin vaikeaa. Yleensä lukijalla ei ole edes riittäviä tietoja sen arvioimiseen. Hän ei esimerkiksi voi päätellä, ovatko faktat oikeita.

Arviointi helpottuu huomattavasti, kun tiedetään, missä juttu on julkaistu. ”Väline on kaikki”, sanoi muuan entinen kollega palattuuan maailmallisesta tiedotusvälineestä arvostettuun instituutioon. Hän nimittäin oli yrittänyt edellisessä työpaikassaan kuukausitolkulla saada jonkun vaikuttajan haastattelua, muttei se ollut koskaan sopinut. Kun hän tuli ”laatulehteen”, samainen vaikuttaja otti itse yhteyttä ja tarjoutui haastateltavaksi – samasta aiheesta.

Siitä tuskin päästään mihinkään, että sama juttu julkaistuna Suomen Kuvalehdessä saa eri arvon kuin jos se julkaistaisiin 7 päivässä (mikäli sellaista juttua voi edes teoriassa ajatella). Toista pidetään laatujournalismina, toista ei.

Totta kai ennakkoluulossa on jotain perääkin, koska lehdillä ylipäänsä on erilainen perinne, erilaiset valintakriteerit ja erilainen tyyli käsitellä asioita. Toiseen on totuttu luottamaan, toiseen ei.

Silti, toimittajan kannalta, molemmat jutut voivat olla tai olla olematta laatujournalismia. Tietenkin, koska kysymyksessä on sama juttu, eri arenalla vain. Ehkä vielä realistisemmin kuin Suomen Kuvalehden ja Seiskan vertailussa tilanne näkyy hieman lähempänä journalismin keskietä. Esimerkiksi lukijoiden suhtautuminen päivälehtien ja iltapäivälehtien juttuihin sortaa iltapäivälehtiä usein syyttä suotta, samoin käynee naistenlehtien laatujuutuille, koska ne on julkaistu ”vain” naistenlehdessä. Jakoa lienee sähköiselläkin puolella valtakunnallisten ja paikallisten radioasemien, tai vaikkapa YLE:n tv-kanavien ja mainoskanavien (ainakin Nelosen) välillä.

Mielikuvat journalismin laadusta istuvat hyvin sitkeässä. Ne ovat leimoja tai brandeja, kuten nykyisin sanotaan. Jenkeillä on sanonta, jonka mukaan Cadillacia on mahdoton saada kaupaksi, jos sillä on kerran ajettu skunkin yli. Suomalaisessa lehdistössäkin tästä on esimerkkejä: Hymy yritti kukoistuksen vuosiansa jälkeen vakavampaa ja ”laadukkaampaa” journalismia – ja puhtaan journalistisesti katsottuna onnistuneestikin – mutta eihän siitä oikein mitään tullut, kun sellaista ei ollut totuttu odottamaan Hymyiltä.

Laatujournalismia voi siis olla monenlaista, sen mukaan miten laatu missäkin määritellään. Asetelma muistuttaa monia muita markkinoita tai vaikka musiikkia: kuluttajat tarvitsevat sekä sisäfilettä että lenkkimakkaraa, sekä kevyttä musiikkia että klassista.

Pitkään näissäkin pidettiin lajijakoa samalla laatujakona, mutta nykyisin jo tunnustetaan, että kummallakin puolella voi olla sekä hyvää että huonoa. Yksi tykkää sinfoniasta, toinen Darudesta. Moni syö mieluummin laadukasta lenkkiä kuin hullun lehmän sisäfilettä.

FM Jukka Ukkola on Suomen Kuvalehden toimittaja.

Sähköposti: jukka.ukkola@jukkola.pp.fi